

Szwankowska, Hanna

Towarzystwo Miłośników Historii : z kroniki 60-lecia

Przegląd Historyczny 57/4, 528-537

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

HANNA SZWANKOWSKA

Towarzystwo Miłośników Historii

Z kroniki 60-lecia *

1903 — Starania historyków warszawskich o założenie Towarzystwa Historycznego im. Lelewela. Dopiero rewolucja 1905 r. stwarza możliwość założenia czasopisma „Przegląd Historyczny“.

1905 — Ukazanie się pierwszego zeszytu „Przeglądu Historycznego“ pod redakcją Jana Kochanowskiego. Komitet redakcyjny, „Przeglądu“ skupił organizatorów Towarzystwa (Bronisław Chlebowski, Ignacy Chrzanowski, Aleksander Jabłonowski, Stanisław Kętrzyński, Aleksander Kraushar, Franciszek Pułaski, Władysław Smoleński), nawiązujących do programu nakreślonego przed 100 laty przez Niemcewicza, który projektował założenie towarzystwa badaczy historii polskiej.

Pierwszą siedzibą „Przeglądu Historycznego“ i organizującego się Towarzystwa było biuro Redakcji „Biblioteki Warszawskiej“ przy ul. Krakowskie Przedmieście 5.

28 września 1906 — zatwierdzenie statutu Towarzystwa, które otrzymało nazwę Towarzystwa Miłośników Historii. „Celem Towarzystwa jest popieranie rozwoju nauk historycznych oraz ich krzewienie ze szczególnym uwzględnieniem dziejów polskich. Do urzeczywistnienia tego celu służą: zgromadzenia walne i zwyczajne, wydawanie czasopism naukowych i w miarę możliwości innych z zakresu historii, konkursy na tematy historyczne, zakładanie bibliotek, odczyty i wykłady publiczne“. Statut rozróżniał członków honorowych, czynnych, protektorów i zwyczajnych.

17 listopada — zgromadzenie organizacyjne Towarzystwa Miłośników Historii w sali posiedzeń Towarzystwa Kredytowego Miejskiego przy ul. Czackiego. Członków założycieli — 179. Pierwszy zarząd: przewodniczący Aleksander Jabłonowski, zastępca przewodniczącego Bronisław Chlebowski, sekretarz Stanisław Kętrzyński, skarbnik Ksawery Chamiec oraz członkowie: Franciszek Giedroyć, Tadeusz Korzon, Aleksander Kraushar, Franciszek Pułaski, ks. Władysław Szcześniak i Jan Kochanowski — redaktor „Przeglądu Historycznego“.

* Źródła wykorzystane: Archiwum Polskiej Akademii Nauk, akta Polskiego Towarzystwa Historycznego, korespondencja i sprawozdania roczne Towarzystwa Miłośników Historii z lat 1925—1938; Inwentarz akt TMH opracowany w Archiwum Miejskim przez Halinę Jabłońską-Chrościcką, maszynopis w Archiwum m. Warszawy i Województwa Warszawskiego; Archiwum m. Warszawy i Województwa Warszawskiego, Zbiór Korotyńskich, teczka Towarzystwa Miłośników Historii; Sprawozdania Towarzystwa Miłośników Historii drukowane w „Przeglądzie Historycznym“; Wyciągi z „Kuriera Warszawskiego“ z lat 1903—1920, przygotowane przez Stefanię Wójcikową w 1956 r., rkps w TMH; Sprawozdania Towarzystwa Miłośników Historii z lat 1949—1966; Księgi protokołów zebrań Zarządu TMH z lat 1945—1966.

29 stycznia 1907 — pierwsze posiedzenie członków Towarzystwa z referatem Tadeusza Korzona o celach i zadaniach TMH.

W pierwszym roku działalności — 7 miesięcznych zebrań naukowych. Przejęcie „Przeglądu Historycznego“ przez Towarzystwo, które stało się jego nakładcą, wydawcą i administratorem; pokrycie deficytu przede wszystkim z funduszy społecznych — licznych darów i zapisów.

1908—1911 — upadek rewolucji. Lata osłabionej działalności oraz niewielkiej popularności Towarzystwa w Warszawie, malejące zainteresowanie członków.

1911 — powołanie Wydziału Metodologicznego TMH pod przewodnictwem Władysława Smoleńskiego i Sekcji Członków Czynnych. Inicjatywa Ignacego Baranowskiego wydawania cyklu monografii popularno-naukowych poświęconych dziejom Warszawy; ukazanie się pierwszych dwóch tomów. Prezesem Towarzystwa wybrany zostaje Aleksander Kraushar, który zatrzyma tę funkcję przez lat 20.

1912 — wzrost liczby członków (do 250), jak również liczby odczytów, ukazanie się czterech tomów „Biblioteki Historycznej“. Czasową siedzibą Towarzystwa jest kamienica Baryczków (Rynek Starego Miasta 32), odnowiona przez Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Jubileusz Tadeusza Korzona. Zorganizowanie Komisji Historii Literatury i Oświaty pod przewodnictwem Aurelega Drogoszewskiego oraz Sekcji Odczytów Popularnych pod przewodnictwem Józefa Siemińskiego.

1913 — nabycie tzw. kamienicy Książąt Mazowieckich (Rynek Starego Miasta 31), podstawą finansową — zapis ks. Adama Czartoryskiego w wysokości 50 tys. rubli. Badania architektoniczne i staranna konserwacja zabytkowego budynku pod kierunkiem arch. Władysława Marconiego i Jarosława Wojciechowskiego, odsłonięcie fragmentów murów gotyckich z XV w., gotycko-renesansowych portali i sgraffita z XVII w. Organizowanie prelekcji popularnych, m. in. cyklu odczytów z historii Polski w sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (ogromne zainteresowanie Warszawy, 5220 słuchaczy, dochód na remont kamienicy). Ogłoszenie konkursu na monografię obiektu z terenu Warszawy i okolic.

1915 — po ustąpieniu władz carskich z Warszawy otwarcie dla zwiedzających siedziby Towarzystwa, drugiego obok kamienicy Baryczków, przywróconego do dawnej świetności zabytku Starego Miasta. Towarzystwo, obok Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, staje się ośrodkiem budzącym zainteresowanie dawną Warszawą; ilość zwiedzających ogromna. Zorganizowanie w nowej siedzibie pracowni historycznej — warsztatu pracy nad dziejami Warszawy: rozpoczęcie zbierania bibliografii historii miasta, opracowywanie planów historycznych, herbarza warszawskiego, kompletowanie planów i ikonografii pochodzących w znacznej mierze z darów. Utworzenie Komisji Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej pod przewodnictwem Teodora Wierzbowskiego i Mieczysława Rulikowskiego. Zorganizowanie Komisji Numizmatycznej pod przewodnictwem J. Węgnera (odczyty, kompletowanie zbiorów monet i metali). Udział historyków-członków Towarzystwa w organizowaniu Uniwersytetu Warszawskiego, szkolnictwa i życia kulturalnego w nowych warunkach politycznych.

1916—1918 — trudności ekonomiczne lat wojny; w 1917 r. nie ukazał się „Przegląd Historyczny“. W 1918 r. redakcję objęli Marceli Han-

d e l s m a n i Stanisław K ę t r z y ń s k i, uzyskano większą subwencję z Kasy im. Mianowskiego. Sekcja Numizmatyczna wybiła trzy medale pamiątkowe: ku uczczeniu Konstytucji 3 Maja, gen. J. Sowińskiego oraz stulecia śmierci Kościuszki.

Komisja Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej przekształciła się w odrębny Związek Bibliotekarzy. Mimo trudności wojennych ukazał się XVII tom „Biblioteki Historycznej”. Serię nazwano im. Tadeusza Korzona, po śmierci tego zasłużonego długoletniego członka Zarządu.

Ożywiona akcja popularyzatorska: wystawa pamiątek historycznych z lat 1830—1831, wystawa pamiątek z czasów Sejmu Wielkiego i Konstytucji 3 Maja, wystawa „Stary ratusz i Rada m. Warszawy” dla uczczenia odrodzenia samorządu warszawskiego, wystawa pamiątek historycznych z czasów powstania styczniowego, cykl odczytów z dziejów Polski dla nauczycieli szkół ludowych.

1919—1924 — Polska Niepodległa. Utworzenie Sekcji Naukowej pod przewodnictwem Marcellego H a n d e l s m a n a, skupiającej członków pracujących naukowo; tematyka referatów b. różnorodna, uwzględniała również zagadnienia aktualne, np. prace Ligi Narodów.

Utworzenie Sekcji Archiwalnej pod przewodnictwem Józefa K a l e n b a c h a. Wznowienie działalności Sekcji Numizmatycznej pod przewodnictwem Gustawa S o u b i s e - B i s i e r.

Kontynuacja akcji popularyzatorskiej: wystawa drzeworytów ludowych z XVII—XIX w., seria odczytów o Pomorzu, dziejach Polski w 12 wykładach, o wielkich miastach Rzeczypospolitej. Otrzymanie stałych subwencji z Kasy im. Mianowskiego, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Magistratu m. st. Warszawy pozwoliło w ciężkich latach inflacji na wydawanie jednego tomu „Przeglądu Historycznego” co 2 lata.

1925 — przystąpienie do Polskiego Towarzystwa Historycznego jako jego Oddział Warszawski. TMH korzysta ze wszystkich praw oddziału PTH, pozostając samodzielnym Towarzystwem, a w szczególności zachowując swą nazwę, zakres działania i wydawnictwa, majątek ruchomy i nieruchomy oraz organizację uzgodnioną ze statutem PTH.

„Przegląd Historyczny” ponownie ukazuje się regularnie jako kwartalnik w zwiększonej objętości.

1927 — zorganizowanie Sekcji Dydaktycznej pod przewodnictwem Wandy M o s z c z e ń s k i e j. Opracowanie przez Sekcję Archiwalną projektu terminologii archiwalnej (Kazimierz K o n a r s k i). Ożywiona działalność Sekcji Numizmatycznej (18 zebrań). Zorganizowanie cyklu odczytów publicznych na temat: „Polska a sąsiedzi” (Niemcy, Węgry, Czechy, Wschód muzułmański, Rumunia).

1928 — wzrost liczby członków do 288. Odnowienie kamienicy ze specjalnej subwencji Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

1929—1933 — likwidacja Sekcji Numizmatycznej; odrębne Towarzystwo Numizmatyczne przejęło jej prace i zbiory.

Ożywiona działalność Sekcji Dydaktycznej pod przewodnictwem Wandy M o s z c z e ń s k i e j i czasowo Mariana S e r e j s k i e g o: zebrań dyskusyjne, kurs lekcji dyskusyjnych dla nauczycieli szkół średnich, prace podsekcji. Podsekcja Dydaktyczno-Programowa współpracowała przy urządzaniu działu historycznego na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu, przy opracowywaniu projektu programu szkolne-

go, wydaniu „Poradnika nauczania historii“. Podsekcja Biblioteczna oceniała książki historyczne do bibliotek uczniowskich. Podsekcja Pomocy Naukowych przygotowywała wzory tablic ściennych dla szkół. Podsekcja Historii Sztuki organizowała wycieczki po Warszawie. Podsekcja Społeczno-Oświatowa przeprowadzała odczyty w więzieniach itp.

Zorganizowanie w Warszawie V Zjazdu Historyków Polskich (1930) i Międzynarodowego Kongresu Historyków (1933).

1934—1939 — znaczne ożywienie działalności Towarzystwa za prezesury Stanisława Kętrzyńskiego, systematyczny wzrost liczby członków, organizowanie nowych, bardzo czynnych sekcji, zwiększenie liczby zebrań do około 40 rocznie. Poza zebraniem naukowymi sekcje prowadziły i inne prace. Sekcja Archiwalna wydała 9 tomików podręczników Kursów Archiwalnych, Sekcja Dydaktyczna zorganizowała kurs regionalny dla nauczycieli, opracowanie materiału regionalnego z historii Warszawy i Mazowsza, plan Warszawy do użytku szkolnego, przewodnik po Warszawie, podjęto współpracę z Muzeum Narodowym przy wycieczkach szkolnych. Sekcja Historii Warszawy i Mazowsza (pod przewodnictwem Waława Tokarza i Kazimierza Konarskiego) wznowiła prace nad bibliografią Warszawy, organizowała wycieczki po Warszawie i okolicy.

Powstanie nowych Sekcji: Historii Europy Wschodniej pod przewodnictwem Oskara Haleckiego, Historii Gospodarczo-Społecznej pod przewodnictwem Natalii Gąsiorowskiej, Historii Kościoła pod przewodnictwem ks. Zdzisława Obertyńskiego, Historii Starożytnej pod przewodnictwem Tadeusza Wałek-Czarneckiego, Historii Powstania Styczniowego pod przewodnictwem Marcelego Handelsmana, Historii Wojskowej, Studiów Krytycznych pod przewodnictwem Janusza Wolińskiego. Ta ostatnia Sekcja dostarczała recenzji do „Przeglądu Historycznego“, na jej wzór zorganizowano podobne sekcje w innych oddziałach PTH. Z inicjatywy Marcelego Handelsmana Towarzystwo zorganizowało w 1938 r. konferencję poświęconą 75-rocznicy Powstania Styczniowego z 23 referatami i odczytami przy b. licznej frekwencji. Zorganizowano zebranie dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Bolesława Limanowskiego.

TMH było w tych latach terenem ożywionej dyskusji nad problemami związanymi z ówczesnym życiem społeczno-politycznym.

W 1936 r. rozłam z inicjatywy Waława Tokarza: wyodrębnienie Towarzystwa Przyjaciół Historii Warszawy, które organizowało odczyty i wycieczki, wydało 2 numery „Biuletynu“ i kilka pozycji warszawianów. Liczba członków Towarzystwa Miłośników Historii w 1938 r. wynosiła 358 osób, co stanowiło około 1/3 liczby członków Polskiego Towarzystwa Historycznego, zebrania naukowe stanowiły rocznie około połowę zebrań we wszystkich 11 oddziałach Polskiego Towarzystwa Historycznego.

1939—1945 — w okresie okupacji niemieckiej zginęło lub zmarło 53 członków TMH. Wobec zarządzenia okupantów o likwidacji towarzystw polskich TMH przestało formalnie istnieć. Mimo to z inicjatywy prezesa Stanisława Kętrzyńskiego prowadzono w latach 1940—1943 tajne zebrania naukowe członków Towarzystwa, skupiając dwadzieścia kilka osób na dyskusjach w mieszkaniu prezesa, a po jego aresztowaniu w Bibliotece Zamoyskich z inicjatywy Ludwika Kolanowskiego. Akta Towarzystwa, skład wydawnictw oraz biblioteka zostały

przejęte przez Archiwum Miejskie; w listopadzie 1944 r. spłonęły w Arsenale wraz z całym Archiwum. Kamienicę na Rynku Starego Miasta zniszczyły bomby i pożar w powstaniu 1944 r., ocalały jedynie mury zewnętrzne ze sgraffitem i rzeźba św. Anny. Straty materialne oceniono na 400 tys. przedwojennych złotych.

1945—1949 — wznowienie działalności Towarzystwa w Polsce Ludowej. Jego, początkowo nieliczne, zebrania były pierwszymi po wojnie dyskusyjnymi spotkaniami historyków stolicy. Tematami pierwszych odczytów były głównie straty kulturalne Warszawy; uroczyste zebrania nawiązywały do rocznic historycznych.

Reaktywowanie „Przeglądu Historycznego“ pod redakcją J. Wolińskiego, przy nieustalonym budżecie i w oparciu o doraźne subwencje.

Starania o zabezpieczenie, reprivatyzację i odbudowę kamienicy rynkowej. Realizacja zapisu członka Towarzystwa Jerzego Niemcewskiego: willa „Arkadia“ w Kazimierzu Dolnym, willa na Żoliborzu (zniszczona) oraz zapis 450 tys. zł na prace nad dziejami 1863 r. Ścisłe powiązania Towarzystwa z Instytutem Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego przez osobę kierownika Instytutu, pełniącego obowiązki prezesa TMH — Tadeusza Manteuffla: wspólne wydawanie prac Instytutu, pomoc w tworzeniu biblioteki Instytutu przez przekazywanie książek otrzymywanych przez TMH drogą wymiany, stypendia TMH dla studentów pracujących w bibliotece, lokal sekretariatu i zebrań w gmachu Instytutu.

Reaktywowanie Sekcji Dydaktycznej pod przewodnictwem Ireny Pietrzak-Pawłowskiej.

1950—1953 — lata prezesury Władysława Tomkiewicza. Powolny wzrost liczby zebrań TMH, podjęcie prac badawczych, reaktywowanie dawnych Sekcji: Archiwalnej (1950) pod przewodnictwem Aleksego Bachulskiego i Piotra Bańkowskiego, Historii Warszawy i Mazowsza (1952) pod przewodnictwem Eugeniusza Szwankowskiego. Praca Sekcji Dydaktycznej uległa zahamowaniu wobec nieustalonego podziału kompetencji między Sekcją TMH a Sekcją Dydaktyczną PTH oraz Ośrodkiem Metodycznym dla nauczycieli.

Komisja Badań nad Dziejami Powstania Styczniowego kompletowała pod kierunkiem Stefana Kieniewicza zasoby prasy powstańczej oraz opracowała indeks nazwisk do dzieł W. Przyborowskiego. Urochomienie pracowni kopistów (studentów) — kopiowanie ksiąg sigillat i lustracji starostwa warszawskiego z zasobu Archiwum Głównego.

Ujęcie referatów naukowych w cykle: poświęcone rocznicy 1905 r., podstawom gospodarczym Odrodzenia w Polsce, problemom wieku XVII, kontaktom naukowym z zagranicą. Zebrania poświęcone pamięci zmarłych historyków, działaczy Towarzystwa: zasłużonego prezesa Stanisława Kętrzyńskiego, wieloletniego skarbnika i sekretarza Aleksego Bachulskiego. Powiększenie objętości „Przeglądu Historycznego“, większa regularność ukazywania się czasopisma, powierzenie druku Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu.

Lata kultu jednostki wywarły niekorzystny wpływ na zebrania Towarzystwa, utrudniając swobodę dyskusji.

1954—1956 — prezesem Towarzystwa — Adam Stebelski. Ukończenie odbudowy tzw. kamienicy ks. Mazowieckich (wg projektu inż. arch. Jana Grudzińskiego) z funduszy Polskiej Akademii Nauk na siedzibę Instytutu Historii. Towarzystwu przydzielono pokój na

sekretariat, zebrania naukowe odbywają się odtąd w salach Instytutu. Przyjęcie na prawach sekcji Komisji Badań Dawnej Warszawy, placówki naukowo-badawczej, założonej i kierowanej przez inż. arch. Stanisława Żaryna w 1951 r. Początkowym zadaniem Komisji — zbadanie najstarszej zabudowy Starego i Nowego Miasta i kultury materialnej poprzez badania terenowe podczas odgruzowania i odbudowy najstarszych dzielnic; równoległe zbierano materiały historyczne. Komisja przeszła do Towarzystwa Miłośników Historii wraz z własnym budżetem opartym na dotacji Naczelnej Rady Odbudowy Warszawy, a następnie Wydziału Kultury Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy.

Stopniowe, w miarę skromnych funduszy zagospodarowywanie willi „Arkadia“ w Kazimierzu Dolnym jako letniego domu wypoczynkowego.

Akcja odczytów popularnych organizowana przez Krzysztofa Dunin-Wąsowicza w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Kadr Oświatowych, Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. „Przegląd Historyczny“ ukazuje się regularnie od 1956 — w 4 zeszytach rocznie. Znaczny wzrost liczby członków — do 338 (o 154 w ciągu 3 lat).

Stosunkowo niewielka ilość zebrań naukowych (kilkanaście rocznie), związana z małą aktywnością środowiska warszawskiego, zwłaszcza samodzielnych pracowników naukowych i młodych historyków.

50 rocznica założenia Towarzystwa, połączona z 70-leciem Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Zmiana Statutu: utrata osobowości prawnej i odrębności majątkowej. Towarzystwo Miłośników Historii — Oddziałem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Komisja Badań Dawnej Warszawy przechodzi do opracowywania zebranych materiałów wobec zakończenia najintensywniejszych prac wykopaliskowych; pierwsze większe publikacje: „Szkice Staromiejskie“ i „Najstarsza kamienica warszawska“ (w „Tece Konserwatorskiej“ z. 4).

1956—1960 — prezesem Towarzystwa — Jakub Sawicki. Stały wzrost liczby członków (do 533). Powołanie nowych Sekcji: Historii Najnowszej (przewodniczący Stanisław Kalabiński) i Historii Wojskowości (przewodniczący Tadeusz Rawski). Większy nacisk na prace sekcji, tj. zebrania i prace badawcze; kwerenda źródłowa w archiwum toruńskim do dziejów miast mazowieckich i podlaskich XIII—XIV w., w planie publikacja materiałów źródłowych; indeksowanie ksiąg sądowych zakroczymskich z lat 1423—1437 w Archiwum Głównym. Komisja Badań Dawnej Warszawy prowadzi badania terenowe: murów obronnych od strony Wisły, zespołu augustianów przy ul. Piwnej, przeprowadza kwerendę archiwalną do dziejów Nowego Miasta, kataloguje zbiory archeologiczne, opracowuje do wydania „Szkice Nowomiejskie“, opracowuje rysunkowe materiały pomiarowe, rekonstrukcje planów Starego i Nowego Miasta z XV—XVII w.

Inicjatywa Zarządu TMH i współpraca (Henryk Rutkowski) przy organizowaniu czasopisma popularnonaukowego „Mówią Wieki“, intensyfikacja akcji odczytów popularnych, głównie w ośrodkach pozawarszawskich (40—50 rocznie).

Starania o właściwe zagospodarowanie „Arkadii“: zakup mebli i sprzętu do wszystkich 21 pokoi, wystąpienie do Polskiej Akademii Nauk o fundusze na remont generalny i założenie podstawowych instalacji (wodociąg,

kanalizacja, centralne ogrzewanie), opracowanie dokumentacji architektonicznej i instalacyjnej.

1960—1966 — prezesem Towarzystwa Janusz W o l i ń s k i.

1960—1962 — wzrost liczby zebrań naukowych z kilkunastu rocznie do 58 w rekordowym roku 1962, wzrost frekwencji — przeciętna 30 osób na zebraniu. Największe zainteresowanie członków tematami Sekcji Historii Najnowszej (kierowanej od 1962 r. przez Mariana M. D r o z d o w s k i e g o): dzieje II Rzeczypospolitej i II wojny światowej. Wciągnięcie do udziału w pracach Sekcji działaczy politycznych i b. kombatantów; zbieranie relacji o wydarzeniach politycznych, współpraca z pracownią Instytutu Historii PAN w przygotowaniu zbioru dokumentów „Cywilna Obrona Warszawy we wrześniu 1939“. Duże zainteresowanie wojskowych i b. wojskowych Sekcją Historii Wojskowości — zebraniem i corocznymi podrózkami historyczno-wojskowymi (pod przewodnictwem Witolda Ż e r n i c k i e g o). Reaktywowana Sekcja Dydaktyczna prowadzi seminaryjne zespoły (powstanie 1863 r. w programach i podręcznikach szkolnych, program nauczania historii). Sekcja Historii Warszawy (przewodniczący Ryszard K o ł o d z i e j c z y k) prowadzi kwerendę w aktach notariatu 1850—1860, we współpracy z Referatem Historii Komitetu Warszawskiego PZPR rozpoczyna badania nad historią warszawskich fabryk (m.in. E. Wedla), rozpisuje ankietę do instytucji zajmujących się problematyką warszawską. Sekcja Historii Mazowsza (pod kierunkiem Adama W o l f f a i Henryka R u t k o w s k i e g o) rozpoczyna odpisy z ksiąg warszawskich ze zbiorów Archiwum Głównego.

Komisja Badań Dawnej Warszawy przygotowuje do wydania „Źródła do dziejów Warszawy“ t. I: „Rejestry podatkowe i taryfy nieruchomości z lat 1510—1770“, opracowuje program popularnych wydawnictw przewodnikowych, wydaje „Mały Przewodnik po Warszawie“, opracowuje graficznie zebrane materiały architektoniczne, inwentaryzuje zbiory archeologiczne, prowadzi próbne sondáže archeologiczne na Pradze w poszukiwaniu średniowiecznej osady Kamion.

Akcja popularyzacyjna Towarzystwa: cykl 11 odczytów — „ABC wiedzy o Warszawie“ urządzony przy współpracy z redakcją tygodnika WTI „Stolica“; prelekcje wybitnych specjalistów gromadziły 300—600 osób. Zorganizowanie wojewódzkiej komisji Konkursu Czytelniczego Polskiego Towarzystwa Historycznego dla miłośników książki historycznej.

Wobec nieuzyskania funduszków na remont generalny „Arkadii“ — wydzierżawienie willi Okręgowi Stołecznemu Związku Nauczycielstwa Polskiego — na 10 lat, pod warunkiem wyremontowania.

1963—1965 — utrzymywanie się wysokiej ilości zebrań naukowych przy niewielkim spadku frekwencji: przeważająca tematyka — wiek XX. Najbardziej aktywna Sekcja Historii Warszawy (od 1964 r. kierowana przez Mariana M. D r o z d o w s k i e g o), liczne zebrania, wycieczki do najbardziej interesujących obiektów zabytkowych stolicy i okolic, połączone z prelekcjami, seminarium poświęcone hitlerowskiemu aparatowi władzy w Warszawie. Nawiązanie współpracy z Wydziałem Kultury Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy.

Dyskusje Sekcji Historii Najnowszej (przewodniczący Marian M. D r o z d o w s k i, następnie Eugeniusz R u d z i ń s k i i Jan M o l e n d a) nad najciekawszymi publikacjami z dziejów najnowszych z udziałem autorów. Osłabienie zainteresowania członków zebraniem Sekcji Dy-

daktycznej i Powszechnej. Komisja Badań Dawnej Warszawy zbiera materiały do dziejów kamienicy warszawskiej XVII—XX w. (inventaryzacja rysunkowa i fotograficzna detalu, kwerenda archiwalna, kartoteka). Dalsze próbné sondáže archeologiczne na Grochowiu w poszukiwaniu osady Kamion; opracowywanie materiałów uzyskanych ze stanowisk archeologicznych, inventaryzacja zabytków szklanych, artykuł do księgi „Tysiąclecie Szklarstwa w Polsce“, opracowanie nowego, rozszerzonego „Przewodnika po Warszawie“, artykułów do „Rocznika Warszawskiego“.

Aktywny udział Towarzystwa w obchodach 700-lecia Warszawy. Przygotowanie zestawów tematycznych odczytów popularnych (związanych z rocznicami 1000 lat Państwa Polskiego, 20 lat Polski Ludowej, 20 lat ofensywy styczeniowej 1945 r.), odczyty w różnych miastach Polski za pośrednictwem oddziałów PTH. Starania o stały, odpowiedni lokal dla Towarzystwa i Komisji Badań Dawnej Warszawy.

1966 — liczba członków przekroczyła 600. Zebrań naukowych w I półroczu — 33. Poza tym w związku z jubileuszem Towarzystwa Sekcja Historii Warszawy przy współpracy Wydziału Kultury Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy zorganizowała sesję, poświęconą warszawianom ostatniego 10-lecia (1956—1966). Towarzystwo zorganizowało również wspólnie z Muzeum Historycznym m. st. Warszawy, Wydziałem Kultury PRN i Kuratorium Okręgu Szkolnego m. st. Warszawy — sesję historyczną dla nauczycieli pn. „Kuznica Kołłątajowska — ludzie i idee“ dla uczczenia rocznicy Konstytucji 3 Maja. Skład Zarządu TMH: prezes Janusz Woliński, wiceprezesi: Bogusław Leśnodorski i Andrzej Wyczański, sekretarz Hanna Szwanowska, skarbnik Andrzej Janowski. Członkowie: redaktor „Przeglądu Historycznego“ Stefan Kieniewicz, Marian M. Drozdowski, Krzysztof Dunin-Wąsowicz, Jan Górski, Jan Kosim, Jan Molenda, Maria Nietenksza, Wiktor Nowakowski, Henryk Rutkowski, Adam Słomczyński, Jan Sobczak, Jan Wimmer, Adam Wolff.

Wydawnictwa Towarzystwa Miłośników Historii

I. „Przegląd Historyczny“ 1905—1966 tomów 57. Bibliografię zawartości dla 50 tomów czasopisma przynoszą indeksy: dla t. I — XXV w opracowaniu I. Poseltówny (1925), dla t. XXVI—L w opracowaniu S. K. Kuczyńskiego (1960).

II. „Biblioteka Historyczna im. Tadeusza Korzона“:

1. Bronisław Chlebowski: Warszawa za książąt Mazowieckich, Warszawa 1911.
2. Marceł Handelman: Warszawa w roku 1806—1807, Warszawa 1911.
3. Aleksander Kraushar: Widoki Warszawy i jej okolic Karola Albertiego ze schyłku XVIII wieku, Warszawa 1912.
4. Ignacy Baranowski: Biblioteka Załuskich w Warszawie, Warszawa 1912.
5. Władysław Smoleński: Jan Dekert prezydent Starej Warszawy i sprawa miejska podczas Sejmu Wielkiego, Warszawa 1912.
6. Franciszek Giedroyć: Warunki higieniczne Warszawy w XVIII wieku, Warszawa 1912.
7. Aleksander Kraushar: Typy i oryginały warszawskie z odleglejszej i zniej odległej przeszłości, Warszawa 1912.
8. Stefan Ehrenkreutz: Z dziejów organizacji miejskiej Starej Warszawy, Warszawa 1913.

9. August Zaleski: Konfraternia Kupiecka miasta Starej Warszawy, Warszawa 1913.
10. Władysław Smoleński: Komisja Boni Ordinis warszawska (1765—1789), Warszawa 1913.
11. Maksymilian Baruch: Baryczkowie, dzieje rodu patrycjuszowskiego Starej Warszawy, Warszawa 1914.
12. Ignacy Baranowski: Z dziejów rodów patrycjuszowskich miasta Starej Warszawy, Warszawa 1915.
13. Franciszek Giedroyć: Porządek ogniowy w Warszawie do roku 1836, Warszawa 1915.
14. Kazimierz Konarski: Pałac Brühlowski w Warszawie, Warszawa 1915.
15. Aleksander Kraushar: Salony i zebrania literackie warszawskie na schyłku wieku XVIII i w ubiegłym stuleciu, Warszawa 1916.
16. Ignacy Baranowski: Pomnik na Placu Zielonym w Warszawie, Warszawa 1918.
17. Wacław Boroŵy: Łazienki a „Noc Listopadowa” Wyspiańskiego, Warszawa 1918.
18. Eugeniusz Wawrzkowicz: Cytadela Aleksandrowska w Warszawie, Warszawa 1920.
19. Maksymilian Baruch: Ród Fukierów, Warszawa 1922.
20. Maksymilian Baruch i Jarosław Wojciechowski: Kamienica książąt Mazowieckich, Warszawa 1928.
21. Maksymilian Baruch: Warszawa średniowieczna, dawne mury warowne miasta Starej Warszawy, Warszawa 1929.
22. Emanuel Ringelblum: Żydzi w Warszawie, Warszawa 1932.
23. Adam Moraczewski: Samorząd Warszawy w dobie powstania listopadowego, Warszawa 1934.
24. Jan Wegner: Szwedzi w Warszawie 1656—1657, Warszawa 1936.
25. Edmund Oppman: Warszawskie „Towarzystwo Patriotyczne” 1830—1831, Warszawa 1937.
26. Henryk Jabłoński: Aleksander Waszkowski, ostatni naczelnik miasta Warszawy w powstaniu 1863/4, Warszawa 1937.
27. Franciszek Piltz: Gospodarka finansowa Starej Warszawy 1765—1795, Warszawa 1939.
28. Karyna Wierzbicka: Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta, Warszawa 1949.
29. Jan Wegner: Warszawa w latach potopu szwedzkiego 1655—1657, wydanie II, Wrocław 1957.
30. Samuel Szymkiewicz: Warszawa na przełomie XVIII i XIX w. w świetle pomiarów i spisów, Warszawa 1959.
31. Janina Leskiewiczowa: Warszawa i jej inteligencja po powstaniu styczniowym 1864—1870, Warszawa 1961.
32. Barbara Król-Kaczorowska: Łazienkowski Teatr w Pomarańczarni, Warszawa 1961.
33. Henryk J. Mościcki: Cytadela Warszawska, Warszawa 1963.

III. „Wydawnictwa Kursów Archiwalnych” 1934—1937:

1. Gustaw Kaleński: Brakowanie akt, Warszawa 1934.
2. Stefan Stosyk: Przepisy kancelaryjne dla urzędów administracji publicznej w teorii i praktyce, Warszawa 1934.
3. Tadeusz Manteuffel: Wykaz akt. Wskazówki praktyczne, Warszawa 1935.
4. Adam Moraczewski: Szybie akt. Wskazówki praktyczne, Warszawa 1935.
5. Wiesław Siewierski: Rejestracja spraw i obieg w urzędach, Warszawa 1935.

6. Ryszard Przelaskowski: Program prac wewnętrznych w archiwach nowożytnych, Warszawa 1935.
7. Stefan Stosyk: Przepisy o przechowywaniu akt w urzędach administracji publicznej (komentarz), Warszawa 1936.
8. Adam Moraczewski: Zakładanie i prowadzenie akt, Warszawa 1936.
9. Gustaw Kalański: Prowadzenie składnicy akt. Wskazówki praktyczne, Warszawa 1937.

IV. „Prace Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego”, nakładem Towarzystwa Miłośników Historii:

1. Stanisław Kętrzyński: O zaginionej metropolii czasów Bolesława Chrobrego, Warszawa 1947.
2. Marian Małowist: Kaffa — kolonia genueńska na Krymie i problem wschodni w latach 1453—1475, Warszawa 1947.
3. Henryk Jabłoński: Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917—1918, Warszawa 1948.
4. Danuta Borawska: Z dziejów jednej legendy. W sprawie genezy kultu św. Stanisława biskupa, Warszawa 1950.
5. Iza Biezuńska-Małowistowa: Poglądy nobilitas rzymskiej w epoce Nerona i ich podłoże społeczno-ekonomiczne, Warszawa 1952.
6. Andrzej Wyczański: Francja wobec państw jagiellońskich w latach 1515—1529. Studium z dziejów francuskiej polityki zagranicznej epoki Odrodzenia, Wrocław 1954.

Wydano również serię prac pod redakcją Mariana Małowista „Badania z dziejów rzemiosła i handlu w epoce feudalizmu”:

1. Henryk Samsonowicz: Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV—XVI w., Warszawa 1954.
2. Benedykt Zientara: Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego XIV—XVII w., Warszawa 1954.
3. Antoni Mączak: Sukiennictwo wielkopolskie XIV—XVII wieku, Warszawa 1955.
4. Maria Bogucka: Gdańskie rzemiosło tekstylne od XVI do połowy XVII wieku, Wrocław 1956.

V. Różne:

1. Bolesław Olszewicz: Zbiory kartograficzne, Warszawa 1915.
2. Edward Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących (Druki i rękopisy), Warszawa 1928.
3. Stefan Inglot: Inwentarz archiwum ks. ks. Lubomirskich (linia Dąbrowiecka), Warszawa 1937.
4. Jerzy Senkowski: Skarbowość Mazowska od końca XIV wieku do 1526 roku, Warszawa 1965.

VI. „Prace Komisji Badań Dawnej Warszawy TMH”:

1. Szkice Staromiejskie, praca zbiorowa, Warszawa 1955.
2. Szkice Nowomiejskie, praca zbiorowa, Warszawa 1960.
3. Mały Przewodnik po Warszawie, praca zbiorowa, Warszawa 1963.
4. Źródła do dziejów Warszawy. Rejestry podatkowe i taryfy nieruchomości 1510—1770 wydały Anna Berdecka, Janina Rutkowska, Anna Sucheni-Grabowska, Hanna Szwanowska, Warszawa 1963. Indeksy opracowali Janina Rutkowska, Romana Zdziarska, Hanna Szwanowska, Zbiigniew Al. Wójcik, Warszawa 1965.
5. Janina Rutkowska, Hanna Szwanowska, Romana Zdziarska: Warszawa. Przewodnik, Warszawa 1966.